

BLOOM'UN AMAÇLAR SINIFLAMASI VE OKULDA ÖĞRENME KURAMINA YÖNELTİLEN ÇEŞİTLİ ELEŞTİRİLER

Arş. Grv. Cem BABADOĞAN*

Bu makale; Bloom'un amaçlar sınıflaması ve buna yöneltilen eleştiriler ile okul da öğrenme kuramı ve buna dayalı olarak ortaya atılan eleştiriler olmak üzere iki kategori altında ele alınmıştır.

1. Amaçlar Sınıflaması

Öğrenme-öğretme sürecinin başarısının göstergesi davranışlardaki olumlu değişimlerle belirlenmektedir. Buna göre davranışların, öğrenimin olduğu sınıflarda değiştirilmesi temeldir. Bu nedenle öğretmenin tüm planlarında değiştirilmesi istenen davranışları saptaması gerekmektedir. Bununla birlikte amaçların sınıflamasının yapılması öncelikle kullanıcıya kolaylık sağlar. Ayrıca ulusal eğitim amaçlarının sınıfta gerçekleştirilmesine yardımcı olur. İşte Bloom ve arkadaşları, böylesi bir davranış listesinin geliştirilmesinde uygulayıcılara kolaylık sağlamak üzere bir sınıflama sistemi geliştirmişlerdir. Bloom'a göre¹ aşamalar şu şekildedir:

- 1- Bilişsel Aşama,
- 2- Duyuşsal Aşama,
- 3- Psikomotor Aşama.

Eğitim programını oluşturan temel alanların her birinde sözkonusu üç amaç türünü bulmak olasıdır. Bloom'un önerdiği bu yaklaşımın özellikle öğretim alanlarının alt amaçlarını saptamada yararlı sonuçlar verdiği gözlenmektedir. Birinci aşama bilme, bilgi sahibi olma ve bilgilerin sonunda oluşan zihinsel yetenekleri kapsayan bir alandır. Bilişsel aşamanın; bilgi, kavrama uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olmak üzere altı temel basamağı vardır.

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Program Geliştirme Anabilimdalı Öğretim Elemanı.

¹ B.S. Bloom, "Taxonomy of Educational Objectives" Longman: Green, 1956-1963 New York (1-3).

Bloom'un taksonomisindeki ikinci alan ise duyuşsal aşamadır. Bu aşamanın ise algılama, tepki, değer biçme, düzenleme ve karakterize etme olmak üzere beş alt alanı vardır.

Üçüncü aşama ise psikomotor aşamadır. Bu alan insanın kas, adale ve zihin koordinasyonu ile yaptığı beceriler ve bunlara ilişkin unsurlarla ilgilidir. Bloom'a göre bu aşamada; algılama, kuruluş, kılavuzlama, mekanizma, karmaşıklaşma, uyum ve yaratma olmak üzere yedi alt aşaması sözkonusudur.

Bloom'un yaptığı bu çalışma, amaçlar taksonomisi konusunda geliştirilen tek bir etkinlik değildir. Bu konuda değişik tasarılar oluşturulan değişik kişiler de vardır. Fakat Bloom'un bu çalışmaları uzun bir zaman dilimince, ülkemizde tek bir sınıflama olarak ele alınmış ve amaçlar ile buna dayalı değerlendirilme aşamalarında temel başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır. Ashnda yukarıda verilen sınıflamayı lójik bir sınıflama olarak kabul etmek gerekir. Çünkü birey topyekün bir organizma olarak tepki gösterir. Bu nedenle her bir deneyim her üç davranış alanını da kapsayabilir.

2. Amaçlar Sınıflamasına Yöneltilen Eleştiriler

Bloom'un amaçlar sınıflamasına sistemli olarak eleştiren kişilerden biri Lawton'dur². Ona göre sözkonusu sınıflamada yer alan amaç kategorileri yapay olarak oluşturulmuştur. Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor kategorilerin birbirleriyle ilişkili olduğunu ve bunların açık bir şekilde birbirinden ayrılmayacağını, böyle yapırsa bu sürecin doğallıktan uzaklaşacağını belirtmiştir.

Buna paralel olarak Kelly³'de Bloom'un bu çalışmasında, belli davranışların bu kategorilere yerleştirilmesinin hayli güç olduğunu ifade etmiştir. Gerçekte bu güçlüğün kendini değerlendirme aşamasında daha da hissettireceğini belirten Kelly böyle bir sınıflamada ancak ölçülebilen davranışların vurgulanacağını, ölçülmeyen davranışların daha az önemli görülebileceğini öne sürmüştür.

Görüldüğü üzere sözkonusu sınıflama programın bütün alanlarına ve her öğretim-öğrenim durumuna uygulanamamaktadır. Örneğin Saylor ve Alexander'ın modeli, Bloom'a göre daha esnek⁴.

2 Lawton, "Social Change, Educational Theory and Curriculum Planning" London University Press. 1973.

3 Kelly "The Curriculum Theory and Practice", Harper Row, 1977.

4 G.J. Saylor and W. Alexander "Curriculum Planning" Newyork, 1966.

Ona göre sınıflamada beş grup vardır. Bunlardan birincisi bilgi, genelleme, yapı ve kavramlar, ikincisi beceri ve yetenekler, üçüncüsü kişinin kendisi hakkındaki kavramları ve aspirasyonları, dördüncüsü; çevredeki problemlerle başatme yeteneği ve beşincisi ise; yeti ve yeteneklerdir. Bu grupların altında yer alan sorulara verilecek yanıtlardan amaçlar sınıflandırılmış ve etrafhea geliştirilmiş olarak ortaya çıkacaktır.

Burada Bloom'a yöneltilen eleştirileri toparlayarak buna kendi düşüncelerini de ekleyen Romiszowski'nin görüşlerinden söz etmek gerekir⁵. Ona göre eğitim amaçları girdi, süreç ve çıktı davranışlarıyla ifade edilmektedir ve Bloom'un sınıflaması çıktı merkezli yaklaşım içinde değerlendirilmektedir. Söz konusu davranışsal hedefler yaklaşımına göre, öğretimin içerik ve sürecine herhangi bir tepki vermeden önce öğrenmenin sonunda ulaşmak istediğiniz öğrenme çıktılarından emin olunması gerekmektedir. Başka bir deyişle "Eğer nereye gideceğinizi bilmiyorsanız, büyük bir olasılıkla herhangi bir yerde duracaksınız" demektedir. Özellikle Romiszowski, bu yaklaşımın daha çok ölçmecilerin, neyi ölçeceklerini kestirebilmeleri için ve onların zorlamalarıyla çıktığını belirtmektedir.

Romiszowski de Bloom'un geliştirdiği üçlü sınıflamayı eleştirmiştir⁶. Eleştirilerinin temelinde Bloom'un sınıflamayı katı bir çerçene içinde değerlendirdiği ve aşamalar arasında geçişlere yeterli olanığı vermemesi yatmaktadır. Ayrıca açık olmasa da Bloom'un duyguları öğretilebileceğini savunduğunu belirten araştırmacıya göre duygular değil onu kontrol edilebilmesinin öğretilebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Bloom'un varolan duyuşsal boyutun duygulara mı, yoksa becerilere mi yönelik olduğu konusunda bir belirsizliğin bulunduğu vurgulanmıştır.

Bloom'a yöneltilen bir diğer eleştiri ise; onun tutumdan çok tutumun aşamalarını ele alması ve bütünü gözden kaçırmasıdır. Böylesi bir sınıflama sadece öğrenciyi değerlendirmede kısmen kullanılabilir. Bloom'un sınıflaması "herkese göre" ilkesine göre hazırlandığından, kişiler bu sınıflama yaklaşımın uyum sağlamada güçlük çekmektedirler.

Romiszowski'ye göre Bloom psikomotor boyuta da gereken önemi vermemiştir. Fiziksel becerilerin gözardı edildiğini öne süren araştırmacı becerilerin öğretilmeyeceği ve yapılan izlemenin yeterli olacağını savunan görüşe de karşı çıkmıştır. Dolayısı ile bu alana genel bakıl-

5 A.J. Romiszowski, "Designing Instructional Systems" Kagan Page Newyork 1986; S: 55.

6 Age. S: 216-240.

masından dolayı, alt aşamalar açık bir biçimde ortaya konmasına rağmen bunların bir işe yarayıp yaramadığı konusunda şimdiye kadar net bulguların ortaya çıkmadığını belirtmektedir.

Bloom'a yöneltilen bir diğer ortak eleştiri grubu ise kendinden önceki araştırmacılara gerekli atıflarda bulunmaması yönündedir. Özellikle dikkat, ilgi, istek ve kabul görmeyi temel alan "AIDA" modelini gözardı ettiği vurgulanmaktadır⁷.

Sınıflamanın, hiyerarşik bir düzenlemesinin yapılabilmesi için, gerekli olduğunu fakat bunun herkesin uyabileceği bir anahtar çözüm olmadığını ifade eden Romiszowski, Bloom'un modelini başarısızlığa götüren temel nedenin döngüsel bir yapıda olmamasında yattığını ileri sürmektedir. Araştırmacı burada⁸ Wheatcroft (1973)'un amaç, bilgi edinme, ilgi, karar, eylem ve sonradan kontrol süreçlerinden oluşmuş döngüsünü örnek göstermektedir.

Bloom'un bilişsel aşamasına yöneltilen eleştirilerin özünde, bu yapının beceri mi yoksa bilgi mi olduğunun açık olmaması yatmaktadır. Özellikle bilginin nasıl verileceği konusuyla ilgili olarak yöntem boyutunun da yeteri derecede açık olmaması, sınıflamanın zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Ramiszowski yönelttiği bu eleştiriler doğrultusunda, bir reçete çıkarmamakla birlikte, bu taksonomik yaklaşımlara etkileşim becerileri altında yeni bir aşama eklemiştir. Bu aşamada diğer üç aşamanın kapsamına girmeyen etkinlikleri sözü edilen kapsam içine sokmaktadır. Örneğin değişik durumlarda değişik tepkiler gösterebilme becerisi de bunlardan birisidir ve her üç aşamaya giremeyecek kadar karmaşıktır.

3. Okulda Öğrenme Kuramı

Okulda öğrenmeyi temel alan değişik kuramlar vardır. Bu kuramları iki temel başlık altında toplayabiliriz. Bunlardan Bloom, Harrischfeger ve Wiley, Cooley ve Leinhardt, ile Bennet modelleri temel öğesi zaman olan Carrol modelini izleyerek ortaya çıkmıştır. Gerçekten de Columbia Üniversitesinin öğretim üyelerinden Carrol, 1963 yılında üniversitenin eğitim dergisinde yayınladığı "Okul Öğrenimine İlişkin Bir Model" adlı makalesinde ana hatlarıyla her bir öğrenciye, öğrenmesi için gerekli zaman verilir ve bu zaman öğrenim için kullanı-

7 Age. S: 227.

8 Age. S: 232.

İrşaa, çocuğun istenen düzeye gelebileceğini savunmuştur. Carroll düşüncelerini aşağıdaki gibi formüllestirmiştir⁹.

$$\text{Öğrenme Düzeyi} = f \frac{\text{Sarfedilen zaman}}{\text{Gereksinilen zaman}}$$

İkinci gruba ise Bruner, Gagne ve Glaser'in modelleri girmektedir. Bunlar psikolojik öğrenme kuramları olup¹⁰ Bruner'in modeli, öğretim için gerekli koşulları belirleyen ve bunları sağlayan psikolojik öğrenme kuramına dayanır. Gagne öğrenme ürünlerini ve bu ürünlerin herbir türü için gerekli iç ve dış koşulları tanımlar. Glaser ise; iç ve dış öğrenme koşullarını psikolojik kuramlardan türetmiştir.

Kuramı birinci grup içinde değerlendiren Bloom, Ralph W. Tyler'in öğrencisidir. Tyler program geliştirmeci için en önemli psikolojik bulgunun, her öğrenme deneyiminin birden fazla sonucu olduğunu saptanması olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca hedeflerin öğrenme deneyimlerinin seçimine yardımcı olacak ve öğretime rehberlik edecek bir biçimde belirtilmesinin gerektiğine değinen Tyler bu konuda karşılaşılan en büyük yanlış kaynaklarını şöyle belirtmiştir:¹¹

1. Hedefler, öğreticinin yapacağı etkinliklerle aynı kefedede görülmektedir. Gerçekte eğitimin hedefi öğreticinin yapacağı etkinlikler olmayıp öğrenci davranışının istenen yönde değiştirilmesidir.

2. Hedef olarak yapılan çalışmalar konu başlıklarının sınıflandırılmasıyla sınırlı kalmakta ve burada öğrencilerin ne yapacakları belirlenememiştir.

3. Hedefler aşırı derecede genellenmiş olarak ifadelendirilmiştir.

İşte Bloom bu savları gözönüne alarak önce sınıflama sonra da öğrenme kuramı konusunda ilk çabalarını ortaya koymaya başladı. Ona göre;¹²

“Bir sınıfta öğrenme yönünden farklı düzeyde öğrenciler bulunduğu savını reddeden Bloom, sorunun hızlı veya yavaş öğrenmeden kaynaklandığını dile getirdi. Uygun öğrenme koşulları sağlanabildiği takdirde bir insanın veya grubun öğrenebildiğine, herkesin öğrenebileceği üzerinde durdu. Ona göre, bir sınıfta öğrenciler yetenek düzeyi yönünden

9 Fatma Varış, “Eğitim Biliminde Çağdaş Gelişmeler” Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Lisans Tamamlama Programı Yayınları (ed.: A. Hakan) Eskişehir 1991 S: 35.

10 H. Genova, H. Walberg H., Weinstein “Psychological Models of Educational Performance: A Theoretical Synthesis of Constructs” Review of Educational Research. Spring 1983.

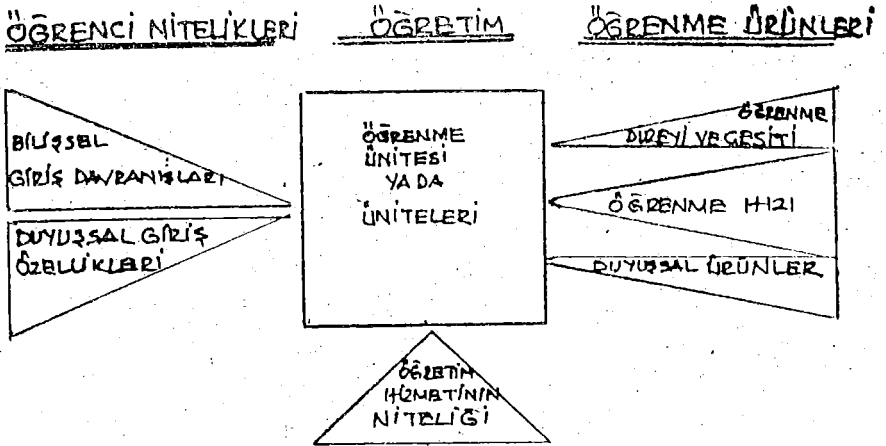
11 Ralph Tyler. “Basic Principles of Curriculum and Instruction.” Chicago 1967, s: 28.

12 Fatma Varış, Age. S: 39.

normal dağılım gösteriyorlarsa ve bu öğrenciler nitelik ve öğrenme süresi yönünden aynı öğretim deseni uygulanırsa, öğrenci başarısı da normal dağılım gösterecektir. Bununla beraber yetenekli öğrencilerin daha başarılı olmaları doğaldır. Öğrenciler, yetenek yönünden normal dağılım gösteriyorlarsa fakat her öğrenciye nitelikli öğretim uygulanıyor ve gereken zaman veriliyorsa öğrencilerin en az % 80'i başarılı olacaktır. Öğrenme hızı yavaş olarak gereksinim duyduklarında zaman verilmekle, onların hızlı öğrenenler düzeyine çıkmaları sağlanabilecektir. Tam öğrenmede konular, bir iki hafta süreli ünitelere ayrılır. Öğretmen her bir ünitenin amaçlarını gerçekleştirmek üzere grup öğretimine başlar. Öğretimin etkinliklerini sıkça denetler ve aldığı geribildirimleri düzeltir. Ünite bitiminde amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğini ölçen bir test verilir. Bu test sonuçlarına göre öğrenmemiş olanlara ek zaman verilerek, öğretim bireyselleştirilir. Ancak sınıfta, tamama yakın öğrenci öğrendikten sonra başka ünitelere geçilir.

Bu konuda yapılan araştırmalar Bloom'un bu modeliyle birlikte aynı nitelikli diğer modellerle oluşturulmaya çalışılan tam öğrenmenin, etkili bir bireyselleştirilmiş öğretim yolu ile olduğunu göstermektedir. Örneğin Walberg "Amerikan Okullarının Verimliliğini Geliştirme" adlı çalışmasında, meta analiz yöntemiyle incelendiği bir çok araştırmada aynı sonuca ulaşmıştır¹³.

Bloom'un tam öğrenme modeli aşağıdaki gibi şematize edilebilir:¹⁴



¹³ J. Herbart. Walberg, "Improving the Productivity of American's Schools" Educational Leadership." 1984: 41 S: 19-27.

¹⁴ B.I. Bloom, "İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme" (Çev: D.A. Özçelik Ankara 1979. S: 10).

Sözkonusu şema dikkatle izlendiğinde öğrenme düzeyi ve çeşitli, öğrenme hızı ve duyuşsal ürünlerden oluşan öğrenme ürünlerini etkileyen temel iki yapı vardır. Birinci grup yapı bilişsel giriş davranışları ve duyuşsal giriş özelliklerinden oluşan öğrenci nitelikleridir. İkincisi ise öğrenme ünitelerine dayalı olarak öğretim hizmeti niteliğidir.

Ona göre belirli bir dönemde gerçekleştirilen öğrenmeler, daha sonraki dönemlerde öğrenilecek olanların temelini oluşturur. Dolayısı ile öğrencinin öğrenme geçmişi modelde can alıcı bir öneme sahiptir¹⁵.

Sözkonusu modelde öğrenme ürünü olarak tanımlanan çıktıların, öğrencinin sahip olarak getirdiği giriş niteliğindeki özellik ve davranışlar öğretim hizmetinin niteliği ile değiştirilebildiği belirtilmiştir.

4. Okulda Öğrenme Kuramına Yöneltilen Eleştiriler

Bloom'un bu kuramı kuramsal bazda oldukça kabul görmüştür. Ama temel sorun yumağı ise kuramın uygulanması konusunda ortaya çıkmıştır. Gerçi tam öğrenme modelinin özgün nitelikli bir uyarlaması olması, onun olumsuz eleştirilere uğramasını engelleyememiştir¹⁶.

Bununla birlikte eleştirilerin yoğunlaştığı diğer bir alan da öğrenci sayısına ilişkindir. Özellikle bireysel öğretime uygun bir desen olması, kuramın oldukça az öğrenciden oluşan sınıflarda ancak geçerli olabileceği, kalabalık sınıflarda ise bunun uygulanmasının zorlaşacağı belirtilmektedir.

Bir diğer eleştiri odağı ise öğrenci nitelikleridir. Özellikle amaçlarla ilgili bölümde sözedildiği üzere Bloom burada da psikomotor boyuta yeterince ilgi göstermemiştir. Oysa bilişsel ve duyuşsal davranışlar kadar psikomotor davranışlar da en az diğerleri kadar önemlidir. Bununla birlikte söz konusu modelin mantıksal açıdan iyi bir sistem oluşturmasına karşın konuyla ilgili daha doyurucu çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir¹⁷.

Kuramın zaman açısından, maliyet yarar analizi yapıldığında oldukça yüksek bir değere sahip olması, onun ekonomik etkinliğini

15 Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1986. S: 102.

16 Kamile Ün, "Bloom'un "Okulda Öğrenme" Kuramı ve Bazı Eleştiriler" Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara S: 30.

17 H.D. Kurdland, "Book Reviews: Human Characteristics and School Learning *Teacher's College Record*, 79: 1 1977 S: 156-159.

riskli duruma getirmektedir¹⁸. Bu yönüyle özellikle zaman sorununu en aza indirgeyecek bilgisayar teknolojilerinin geliştirilmesi bu sorunu çözebilir.

En azından kuramın öğrenmeyi sağlayabilme konusunda değişik yenilik ve öneriler getirmesi ve ayrıca olayı tartışmaya açması yönünden önemli katkılar getirdiği söylenebilir.

¹⁸ M. Arlin, and J.W. "Time Custs of Mastery Learning" *Journal of Educational Psychology* 75: 2 1983. S: 187-195.